

Pinksteren 2014

Open brief aan allen die het koorleven in Vlaanderen aanbelangt en haar een warm hart toedraagt.

Het koorleven in 2030...?

INLEIDING

Van 1 tot en met 5 mei 2014 voltrok zich de 62^{ste} editie van het Europees Muziekfestival voor de Jeugd in Neerpelt. Maar liefst 90 koren uit 24 verschillende landen en 3500 jongeren zorgden het hele weekend van 1 tot 5 mei, voor muziek. Dit in de vorm van o.a. 89 juryconcerten, workshops, laureatenconcerten en verbroederings- en gastconcerten. 27 Juryleden uit heel Europa, specialisten in hun vak, beoordeelden de juryconcerten. Het maakte Neerpelt voor vier dagen het middelpunt van zingend Europa.

Het jaarlijks Europees Muziekfestival voor de Jeugd in Neerpelt organiseert om de twee jaar een editie voor kinder- en jeugdkoren. Telkens krijgt het festival om en bij de 100 inschrijvingen van over de hele wereld. Steeds staan er duizenden kinderen en jeugdigen actief te zingen op het podium tijdens de juryoptredens, verbroederen met anderen in het midden van het dorpsplein, dansen op de speelplaats, in het midden van de straat, gedurende de parade of op de proclamatie... Zingen met elkaar, vriend of kameraad, zorgt voor plezier en levensvreugde.

Niet alleen voor de zangers zelf is zingen een bron van energie en vermaak. Ook voor toeschouwers groot en klein brengt het gezongen woord cultuur én kunst dichterbij.

Het steeds weerkerend succes van het Europees Muziekfestival is een bewijs dat koorzingen, en koormuziek in het algemeen, leeft. Deze vocale activiteit wordt zwaar onderschat door het beleid en de op winst gerichte en beluste maatschappij. Koren werken bijna autonoom en ontvangen geen of heel erg weinig steun. Het is voor een koor ontzettend moeilijk om de financiële eindjes aan elkaar te knopen en vluchten dan maar in illegale activiteiten zoals het copy-eren van bladmuziek, het zwart betalen van de muzikale medewerkers e.d.. Gelukkig kunnen ze wel rekenen op plaatselijke handelaars om toch enige geldelijke steun te verkrijgen om op z'n minst een repetitielokaal te bekostigen voor de wekelijkse repetities of om een zaal of kerk te kunnen afhuren voor een concert. Concertkledij en concertreizen worden dan ook betaald door de eigen leden.

MAATSCHAPPELIJKE EN SOCIALE CONTEXT

Het EMJ is uiteraard niet het enige koorfestival in Vlaanderen. Provinciale tornooien, wedstrijden, festivals, zangdagen en concerten volgen elkaar met de regelmaat van de klok op. Met duizenden actieve zangers, jong en oud, is het Vlaamse koorleven niet meer weg te denken uit het Vlaamse culturele leven. Koorzang omvat veel meer dan wat er mediaal van wordt getoond of gemaakt. Zingen in een koor is een sociale, culturele en gezonde activiteit, maar kan, mag en moet ook een uiting zijn van kunst. Het koorleven heeft een enorme impact op het maatschappelijk leven en is essentieel in een maatschappelijke context. Vele koren zijn actief in het plaatselijk gebeuren in hun stad of gemeente. Ze luisteren met de regelmaat van de klok gebeurtenissen op van cultureel, sociaal, religieus en politiek belang. De koren zijn zo ingeburgerd in de micro- of macrogemeenschap dat de repertoirekeuze gemakkelijk moet en kan aangepast worden aan elke gelegenheid. Mensen hebben niet enkel nood aan het uiten van hun muzikale natuur. Zij hebben ook nood aan het brengen of het ervaren van kunst op het allerhoogste niveau. Aandacht schenken aan koorzang voor dementen en allochtonen is een menslievend element maar men mag niet de koren vergeten die meer kwaliteit, inhoud en diepgang verwachten. Deze kwaliteit moet dus tevens aanwezig zijn bij dirigenten, stemvormers en koorzangers.

DE CONTEXT EVOLUEERT

Op het einde van de 20^{ste} eeuw had Vlaanderen een goede naam wat koorzang en – compositie betreft. Door gebrek aan beleid op regionaal en nationaal vlak zijn we blijven stilstaan en deemsteren nu stilaan weg in een grijze zone. De laatste jaren leven onze gegoede koren in een ivoren toren. Ze verliezen stilaan (meer en meer) de voeling met de Europese en Wereld-koorcultuur. Er zijn immers geen fondsen of geldelijke middelen ter beschikking, laat staan enige steun uit politieke of financiële hoek; het brengt namelijk op het eerste zicht niets op.

Meegolvend op de maatschappelijke veranderingen wordt ‘zingen in koor’ een bewuste keuze. Dit wil niet zeggen dat het functioneel maatschappelijke koor helemaal tot het verleden behoort. Koorzingen heeft zijn sociale functie zeker behouden. Alleen is er een merkbare evolutie gaande bij het koorzingen ‘an sich’; een evolutie waar Vlaanderen niet mag bij achterblijven. En wat organisatie betreft, is dit jammer genoeg wel het geval!

Geen kwaad woord over een maatschappelijk functioneel koor. Zij mogen er uiteraard ook zijn en hopelijk vinden ze de middelen om te blijven zingen en functioneren. Parochiekoren, derde leeftijd koren, kerkkoren e.d. zijn maatschappelijk van zeer groot belang. Niet enkel hun sociale en maatschappelijke waarde is onbetaalbaar; zingen is tevens zeer gezond! Zingen in een koor kan resulteren in ervaringen die het mens-zijn versterken in het alledaags leven en een goed levensgevoel ontwikkelen. Zingen speelt een betekenisvolle rol in het ervaren van de levenskwaliteit, het ontwikkelen van de eigen identiteit, van het zelfbewustzijn en het gevoel van tenuitvoerbrenging, wat resulteert in een verbeteren en versterken van de algemene gezondheid.

Toch zullen deze koren in de toekomst moeten vechten voor hun bestaan. Als een bewuste zanger alle andere mogelijkheden van zinvol tijdverdrijf en de verleidingen van maatschappij en van de sociale media kan weerstaan, dan wil hij/zij van het

zingen ook iets goed maken en er iets extra voor willen doen. Maar hij wil er dan ook iets voor in de plaats krijgen: een goede leidinggevende dirigent geflankeerd door een gespecialiseerde stemvormer!

Naast een sociaal, maatschappelijk of kunstzinnige functie kan een koor tevens een pedagogische of cultuurhistorische betekenis overwegen. Het is niet uitgesloten dat een heterogene groep regionale zangers werkt met een pedagogisch doel: het werken aan en uitvoeren van een divers stijlenpakket. Van het gregoriaans tot pop- en jazzsongs zijn er uitmuntende, uitdagende en koor-minnende composities ten gehore te brengen wat een grote diversiteit aan muzikale stijlen aandient bij de koorzangers. Het toespitsen op één historisch idioom brengt ons bij een cultuurhistorische functie. Of het nu renaissance of popmuziek betreft, beiden zijn waardevol zolang er een professionele leiding aanwezig is in de koorleider of in een professionele begeleider.

- **MOGELIJKHEDEN EN VERLEIDINGEN**

Door de toename van mogelijkheden in de vrije tijdsbesteding is het koorzingen een doelbewuste keuze geworden; zeker bij vele jongeren. Niet enkel het plezier van het zingen wordt geapprecieerd maar tevens het 'hoe' en 'waarom' hoort ingevuld te worden. De koorzanger heeft nood aan duiding van de gezongen werken en wil een differentiatie van de presentatie op het podium. Hij wil ook weten hoe zijn zangtechniek kan verbeteren en deze bij een meer theatrale presentatie behouden. Het is zeker geen overbodige luxe om een stemvormer aan te stellen naast de vaste dirigent. Niet elke koorleider heeft kaas gegeten van stemvorming en een stemvormer als ondersteuning biedt zeker een meerwaarde. In de Master-opleiding koorleiding aan de conservatoria komt gelukkig koorstemvorming aan bod. Een koorleider kan zich hiermede al uit de slag trekken, maar voor een optimale werking van een koor is deze kennis onvoldoende.

- **FINANCIËLE RELEVANTIE**

Het wordt tijd dat we afstappen van het onbezoldigde karakter van het koorzingen. Als de begeleiding op een professionele manier gebeurt, is het meer dan normaal dat een koorzanger financieel bijdraagt aan een koorwerking. Van de betaalde contributie (zoals onze noorderburen het mooi noemen) kan dirigent en stemvormer eerlijk betaald worden en tevens bladmuziek aangekocht worden i.t.t. het eeuwige copy-eren. Ook het betalen van gegoede amateurzangers moet verdwijnen. Goede, niet-professionele zangers moeten kunnen zingen in uitdagende koren met een professionele dirigent en stemvormer waar ze hun talenten kunnen ontplooien en ook ontwikkelen en daarvoor tevens dankbaar een financiële bijdrage kunnen en willen neerleggen.

De aankoop van partituren, en niet het mateloos copy-eren, zullen uitgeverijen en componisten de mogelijkheid blijven geven om nieuwe koorwerken te schrijven en deze mooi en kwaliteitsvol te publiceren. Zo kan de Vlaamse koormuziek overleven en zijn eigen identiteit behouden en versterken. En daar kunnen de Vlaamse koren alleen maar beter van worden.

De koorleider in Vlaanderen kan jammer genoeg nog niet bogen op een eigen statuut. De betaling van een koorleider kan alleen via verschillende dubieuze

omzwervingen om een officieel kader te bekomen. Een eigen statuut is noodzakelijk om opleiding en ontwikkeling te verzilveren!

FUNCTIE ONTWIKKELING

- KOORLEIDER

“De beste koorleider leert zijn koor zingen, zonder de noodzaak van een dirigent”. Van zichzelf dus!.

We mogen allen niet vergeten dat het ons gaat om de muziek! Alles wat in de weg staat van de muziek hoort vermeden of uitgeschakeld te worden. Alles wat ons de muziek beter kan doen begrijpen, beleven en doorvoelen, moet aangewend worden. Ook als er hiervoor theatrale inspanningen voor nodig zijn. De koorleider ‘leidt’ het koor in de muziek; niet ‘slaat’. Hoe minder afleiding de dirigent bezorgt, dus ook hoe minder hij voor het koor al slaande de aandacht afleidt, hoe beter.

“So, are you essential? Work will mean managing a tribe, creating a movement and operating in teams to change the world.”

De functie van de koorleider is het trainen van zijn zangers tot volwaardige onafhankelijke muzikanten die de taal en de betekenis van de muziek kunnen lezen, begrijpen en in groep verklanken naar het publiek. De koorleider zorgt voor duiding, muzikale en muziekhistorische informatie, vocaal-technische verwachtingen en een aangename, stimulerende werksfeer om de uiteindelijke doelstelling te bereiken: het zo perfect mogelijk brengen van een koorwerk en deze te communiceren naar het publiek.

De opleiding voor koorleider hoort dus zeer multifunctioneel te zijn; algemene muzikale vorming (muziekgeschiedenis, harmonie en contrapunt, klavier, vocale training) gecombineerd met typische koorvakken (slagtechniek, methodiek, uitvoeringspraktijk) en grondige koorpedagogische en koorpsychologische vaardigheden horen levenslang verworven, ontwikkeld en blijvend onderhouden te worden. Naast de conservatoria en in het Deeltijds Kunstonderwijs (DKO) hoort de koorfederatie de opleiding van koorleiders te organiseren, te ondersteunen en te ontwikkelen op alle niveaus.

Bij een rondvraag gaven studenten koorleiding te kennen dat ze willen dat de zangers plezier en voldoening ervaren in het zingen door de uitdaging, het verbreden van kennis en de hieruit voortkomende kwaliteit en ontwikkeling van het koor en van hun zelf in de kennis van de partituur. De wisselwerking tussen koorleden en dirigent staat voorop en vraagt een goede scholing in de methodiek van koor-dirigeren. De weg die afgelegd hoort te worden van de eerste repetitie tot aan de uitvoering is dus van primordiaal belang. In hun opleiding (conservatoria, DKO en koorfederatie) vragen de studenten dat er gewerkt wordt aan hun persoonlijkheid; dat ze kritisch worden voor zichzelf en zo ook voor de partituur. Opleiding hoort de zelfontwikkeling te stimuleren. Ze vragen ook dat er rekening gehouden wordt met de werkelijkheid, dat er een wereld voor hun opengaat en steeds uitdagingen worden voor ogen gehouden. Zij vragen vooral aandacht voor repertoire, de methodiek, het zakelijk aspect en differentiatie (kinderkoor, kerkkoor, instrumentale en vocale kennis).

- VOCAL COACH

Er zou een gerichte opleiding met finaliteit (Bachelors of Masters) mogen komen voor het vak ‘stemvormer’. Naast de opleiding zang aan de conservatoria of hogescholen moet er de mogelijkheid bestaan om een opleiding te volgen die er vooral op gericht is om een zanger op te leiden die

ten dienste staat voor de koorzangers of de zangers in het algemeen zonder druk te ervaren van vastgelegde schemata maar enkel te werken op het ritme van de ontwikkeling van elke stem.

Een stemvormer kan op oneindig veel manieren een bijdrage leveren aan de koorwerking. Naast persoonlijk of groeps-vocaal-onderricht kan een stemvormer problemen in de uitvoering van de partituur of de muzikale uitwerking door stem-technische suggesties. Een stemvormer hoort dus ook op alle repetities aanwezig te zijn. Hij schouwt de troepen tijdens het werken van de dirigent en kan na de repetitie in overleg met de dirigent suggesties en verbeteringen aanbrengen. Eventueel kan er reeds naar de komende repetities uitgekeken worden om privéondericht te organiseren.

Zingen hoort 'gezond' te gebeuren. Een zanger hoopt zijn leven lang te zingen. Een stemvormer hoort op de hoogte te zijn van zoveel mogelijk technieken, overtuigingen en benaderingen en mag zich niet concentreren op één techniek. Er zijn zoveel manieren van zingen als er zangers zijn en een stemvormer munt pas uit als hij iedere zanger individueel, naar zijn eigen mogelijkheden, kwaliteiten en lichaamsbouw kan begeleiden en zo de koorgroep in zijn totaliteit kan verbeteren.

Tevens in het DKO kan een stemvormer aan de slag. Geen gebruikelijke aria's met onnatuurlijke vibrato's en kilo's op de stembanden, maar met aandacht voor de natuurlijke ontwikkeling van elke stem naar een flexibele, kleurrijke en vooral gezonde manier van zingen dat past in elk ensemble.

- **KOORZANGER**

Ook het organiseren van een opleiding van koorzangers is geen overbodige luxe in de nieuwe maatschappelijke context. Deze kan georganiseerd worden in het DKO (naast de klassieke, pop, of jazz-zangopleidingen), door de koorfederatie of door privé initiatieven.

In eerste instantie hoort een koorzanger zijn partituur te kunnen ontcijferen, te kunnen instuderen en deze weer te geven. Niet door naar mpdrietjes te luisteren maar door individueel met stemvork of instrument het muzikaal materiaal te lezen en om te zetten in woord en klank. Dat betekent basiskennis van noten en ritmen (solfège), kennis van dynamische tekens en het interpreteren van karakter en (non) legato-bewegingen. Hiermede kan een dirigent aan de slag, er op inspelen en aanvullingen vragen.

Het betekent tevens beschikken over en het onderhouden van een goede stem. Persoonlijke (koor)stemvorming door een goede stemvormer, die met doelgericht muzikaal materiaal de koorfunctie van de zanger centraal blijft stellen, is hier aangewezen.

- **KINDEREN & JEUGD**

Muzikaal werken met kinderen, en verdergezet met jeugd, is een totaal apart vakmanschap. Het vergt niet alleen kennis van specifieke literatuur voor elke leeftijd, maar tevens voeling met de pedagogie, de psychologie en de fysionomie van elke fase in de ontwikkeling van het kind. De dirigent als 'slager' is hier helemaal niet van doen. Wel een dirigent als begeleider en leraar in de zoektocht naar de muziek, steeds rekening houdend met de ontwikkeling van elk kind. Kinderen horen zorgeloos op te groeien en mogen in de opleiding hun kinderlijke naïviteit niet verliezen.

Het organiseren van een opleiding kinderkoördirectie is geen overbodige luxe. Deze studie is te gespecialiseerd voor het DKO maar kan gerust als specialiteit bij de Master opleidingen koorleiding aan de conservatoria en door privé-initiatieven aangereikt worden.

BESLUIT EN DOELSTELLINGEN

“Hoe ziet jouw job eruit in 2030?” Volgens de Universiteit van Oxford is bijna de helft van de huidige jobs over 20 jaar gedoemd om te verdwijnen. Misschien ook wel het vak van koorleider. Is het Vlaamse koorleven klaar voor morgen? Conclusie? Het koorleven heeft een krachtige upgrade nodig!

Het is nodig dat het vak van ‘koorleider’ eindelijk eens ernstig genomen wordt in Vlaanderen. Een eigen statuut zou een goed beginpunt zijn zodat er voor Master koorleiders enig toekomstperspectief mogelijk is. Een eerlijke financiering van het koorleven zou heel wat soelaas bieden. Tevens voor stemvormers, koorzangers en koorcomponisten mag er wat meer aandacht zijn van het beleid op regionaal en federaal vlak, wil de toekomst enige vooruitgang en resultaat bieden.

Vanwege

Inge Feyen, oprichter, lesgever en dirigent van de Kinderkoor Academie België, koorleider NIKO Neerpelt

Noëlle Schepens, koriste vast verbonden aan het Vlaams Radiokoor, leerkracht zang, stemvorming, koor & coördinator SAMWD Lier

Ignace Thevelein, diocesaan verantwoordelijke voor de kerkmuziek Bisdom Brugge

Johan Van Bouwelen, docent, koorleider Luca-Arts Leuven

Patrick Windmolders, docent Kunsthumaniora Antwerpen, artistiek leider A-koor en Reflection

Kurt Bikkembergs, componist, artistiek leider Capella di Voce en Nederlands Studenten Kamerkoor, koorleider en docent Luca-Arts Leuven.